

Skrzypek, Józef

"Katalog poloników periodycznych wydanych za granicą do roku 1939 : zbiory Biblioteki Jagiellońskiej", Kazimiera Tatarowicz, Kraków 1961 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 3/1, 368-370

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimiera Tatarowicz: *Katalog poloników periodycznych wydanych za granicą do roku 1939. Zbiory Biblioteki Jagiellońskiej*, Kraków 1961, ss. 193.

Od pewnego czasu z wielu stron wysuwano zastrzeżenia co do publikowania różnego rodzaju katalogów informacyjnych o całości lub części zbiorów różnych bibliotek. Niewątpliwie oponenci w swoich uzasadnieniach mają sporo słuszności, zwłaszcza jeśli chodzi o katalogi podające informacje dla bardzo wąskiego grona zainteresowanych; natomiast tam gdzie publikowany katalog przynosi informacje dla szerokiego grona, i to nie tylko uczonych specjalistów, sprawa wymaga innego ujęcia. Podanie do powszechnej wiadomości zasobów bibliotecznych ze szczególnie interesujących dziedzin winno być traktowane jako szybka i dokładna forma udostępniania zbiorów, konieczna i potrzebna.

Niewątpliwie do tego typu potrzebnych należy omawiany katalog K. Tatarowicz. Jest on zestawieniem i opracowaniem prasy i czasopiśmiennictwa polskiego, które ukazywało się za granicami Polski do 1939 r. i znalazło się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej, jednej z najstarszych, najbogatszych i największych w kraju. Obok prasy i czasopism katalog zawiera również spis sprawozdań i kalendarzy polskich zagranicznej proweniencji. Wartość i przydatność omawianego katalogu jest duża, i to nie tylko dla historyków prasy, ale również dla historyków literatury, kultury, emigracji, językoznawców, dziennikarzy i publicystów, żeby wymienić najbliższej zainteresowanych. Lata ostatniej wojny i okupacji w poważnym stopniu zniszczyły polskie zbiory biblioteczne bądź je rozproszyły w różnych miejscach. Niewątpliwie najbogatszy zbiór poloników zagranicznych dawnej biblioteki rapperswilskiej uległ spaleni, co w sumie powoduje, że poszukiwania tego typu materiałów są nie tylko bardzo czasochłonne, ale i bardzo utrudnione. Zachowany zbiór poloników zagranicznych (a zwłaszcza prasy) w Bibliotece Narodowej jest również mocno niekompletny i przeredzony. Zbiory w Jagiellonce, jak informuje autorka w przedmowie, pochodzą z darów, przy czym znalazły się wśród nich egzemplarze z dawnego archiwum PPS tzw. londyńskiego,

które, jak wiadomo, w latach II wojny zostało całkowicie rozproszone, przy czym znakomita ich część uległa zdaje się zniszczeniu.

Katalog zawiera przede wszystkim zestawienie prasy, przy czym trzeba podkreślić, że prasa (zwłaszcza codzienna bądź czasopisma o dużej częstotliwości) jest przebogata zbiornicą informacji, a jako źródło historyczne stanowi materiał o bardzo dużej doniosłości.

Metoda, którą autorka zastosowała przy opracowaniu katalogu, wydaje się słuszna. Tak jak została przedstawiona we wstępie, wykazuje logiczność i konsekwencję, podobnie jak i układ wewnętrzny katalogu. Podział na trzy grupy: czasopisma, sprawozdania, kalendarze, wydaje się całkowicie uzasadniony i celowy z punktu widzenia merytorycznego, przejrzystości i użytkowości katalogu.

Zapis bibliograficzny każdej pozycji dokonany został z autopsji, co przy dziennikach i czasopismach wymagało uzupełnień, zwłaszcza tam, gdzie biblioteka posiada egzemplarze późniejsze w stosunku do pierwszego numeru. Uzupełnień tych dokonywała Autorka na podstawie znanych bibliografii oraz innych źródeł, których wykaz podany został na początku katalogu wraz ze stosowanymi skrótami. Wśród wymienionych 43 pozycji, które służyły Autorce jako materiał pomocniczy przy sprawdzaniu i uzupełnianiu, brak dwu, a mianowicie: *Pamiętników* L. Krzywickiego oraz pracy H. Nagla — *Dziennikarstwo polskie w Ameryce*. Zwłaszcza brak pracy Nagla wydaje się dotkliwy, ponieważ dla najstarszej prasy polonijnej (emigracyjnej) w Ameryce jest to praca podstawowa i na niej oparte są późniejsze prace Kruszkki i S. Osady. Z pamiętników L. Krzywickiego daje się wyłuskać wiele informacji dotyczących polskiego czasopiśmiennictwa socjalistycznego z jego wczesnego okresu. Z polskich czasopism wychodzących poza granicami kraju katalog wymienia 450 pozycji, a jakkolwiek są to zbiory niekompletne, niemniej bardzo bogate, nie mówiąc już o unikalności niektórych egzemplarzy. Dział zbioru sprawozdań zawiera pozycji 72 (od 451—523), zaś dział kalendarzy — pozycji 55 (od 524—579). Wydaje się przy tym konieczne podkreślenie wartości tych dwu wymienionych działów, szczególnie dla historii emigracji polskiej i skupisk polonijnych żyjących w końcu XVIII i XIX wieku. Świadectwem takim są niewątpliwie sprawozdania „Biblioteki Polskiej“ w Jassach (1870—1878), zarządu koła uczącej się młodzieży polskiej w Tyflisie, wydziału Tow. akademików polskich „Ognisko“, jak również Tow. Polskiego w Czerniowcach oraz Tow. Polskiego Wzajemnej Pomocy w Sofii. W dziale kalendarzy znajdujemy kilka z XVIII w. drukowanych w Królewcu i Mohylewie (poz. 532, 534, 555) oraz kilka z XIX w. drukowanych w St. Zjedn. A. P. (poz.

537, 538). Wymienione przykładowo pozycje nie umniejszają wartości innych, bogatych w treść wewnętrzną, a także w zewnętrzną szatę graficzną, pozwalającą śledzić rozwój i zmiany techniczne w dziedzinie wydawniczej.

Józef Skrzypek

II

Joseph Frank: *The Beginnings of the English Newspaper 1620—1660*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1961, ss. X, nlb. 2, 384.

Joseph Frank, przed laty dziennikarz amerykański, a obecnie profesor literatury angielskiej na uniwersytecie w Rochester, autor cenionej pracy o ideologach ruchu „levellerów“ w Anglii w XVII wieku (wyd. 1955), najnowszą swoją książkę poświęcił początkom prasy angielskiej. Jeżeli uświadomimy sobie, że początki te przypadły na okres angielskiej wojny domowej, rewolucji mieszczańskiej i rządów Cromwella, to waga opracowanego przez Franka zagadnienia dopiero wtedy ukaże się nam we właściwym świetle. Były to zresztą początki znakomite: do roku 1660 (przede wszystkim w latach 1640—1650) wychodzi w Anglii kilkaset gazet i czasopism, w większości co prawda krótkotrwałych i efemerycznych, ale wśród których znajdzie się również kilkadziesiąt tytułów, które ukazywały się przez czas dłuższy i odegrały niepoślednią rolę. Jeżeli dodamy do tego kilka tysięcy polemicznych i propagandowych druków ulotnych — w latach 1642—1643 ukazało się np. około 3000 tytułów z tego zakresu, w latach 1647—1648 około 2500 tytułów (s. 136 i 332) — to będziemy mogli ocenić w pełni nasilenie angielskiej produkcji i konsumpcji słowa drukowanego w latach rewolucji. Jest to we wczesnych dziejach prasy zjawisko zgoła wyjątkowe; podobnie gwałtowny rozwój prasy w krótkim okresie czasu i na jednym obszarze zanotujemy po raz drugi dopiero — rzecz bardzo charakterystyczna — we Francji w czasach Wielkiej Rewolucji.

Wykorzystawszy starannie całą literaturę historyczną, autor przyjął jako główną bazę źródłową z natury rzeczy badaną przez siebie prasę angielską z lat 1620—1660. Podjęty przez autora trud poszukiwań źródłowych jest imponujący: spośród około 3000 numerów kilkuset gazet i czasopism, które ukazały się w ciągu badanego czterdziestolecia, Frank odszukał w najróżniejszych zbiorach i wykorzystał w swojej pracy około 7500 (wstęp, s. VI—VII).

Książka podzielona została na 14 rozdziałów, z których każdy obejmuje niewielki odcinek chronologiczny między 1620 a 1660. Wprowa-